

<https://doi.org/10.52326/csd2022.36>

CURRENT FINANCIAL PROBLEMS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA PROBLEMELE FINANCIARE ACTUALE ALE REPUBLICII MOLDOVA

Ivan LUCHIAN¹, *PhD., Assoc. prof.*

ORCID: 0000-0002-8683-7228

Angela FILIP², *PhD., Assoc. prof.*

ORCID: 0000-0003-2359-860X

¹*International Institute of Management IMI-NOVA, str. Hristo-Botev 9, Chişinău, Republic of Moldova,*

²*State University of Moldova, str. Alexei Mateevici 60, Chişinău, Republic of Moldova,*

Abstract. Currently, the Republic of Moldova is in an economic crisis, which is a result of compounding the effects of the pandemic crisis triggered in 2020; the energy crisis manifested starting in 2021, and the regional impact of the military conflict between Russia and Ukraine. This crisis created a series of financial problems. First, it is about the high rates of inflation caused by different groups of factors of different natures. As a chain reaction, high inflation and the measures taken to combat it caused the interest rates on bank deposits and loans to rise, as well as on loan instruments in the securities market. Likewise, important movements have occurred in the foreign exchange market. The economic crisis affected the country's budget system, causing disproportions between budget revenues and expenditures. As a result, the Republic of Moldova faces a significant budget deficit, which requires financial coverage. This is ensured more and more through external loans, while internal ones are becoming more and more expensive in the form of exaggerated interest rates on state securities. In these conditions, a national anti-crisis strategy is necessary for the country. The lack of this can lead to the propagation of the consequences of the crisis in the coming years.

Keywords: *economic crisis, financial problems*

JEL classification: *F65, G01*

Abstract. În prezent, Republica Moldova se află într-o criză economică, care este rezultatul agravării efectelor crizei pandemice declanşate în 2020, a crizei energetice manifestată începând cu 2021 și a impactului regional al conflictului militar dintre Rusia și Ucraina. Această criză a creat o serie de probleme financiare. În primul rând, este vorba de ratele ridicate ale inflației cauzate de diferite grupuri de factori de natură diferită. Ca o reacție în lanț, inflația ridicată și măsurile luate pentru combaterea acesteia au determinat creșterea ratelor dobânzilor la depozitele și creditele bancare, precum și la instrumentele de credit de pe piața valorilor mobiliare. De asemenea, s-au produs mișcări importante și pe piața valutară. Criza economică a afectat sistemul bugetar al țării, provocând disproporții între veniturile și cheltuielile bugetare. Drept urmare, Republica Moldova se confruntă cu un deficit bugetar semnificativ, care necesită acoperire financiară. Acest lucru este asigurat din ce în ce mai mult prin împrumuturile externe, în timp ce cele interne se scumpesc din ce în ce mai mult sub forma unor dobânzi exagerate la titlurile de stat. În aceste condiții este necesară o strategie națională anticriză pentru țară. Lipsa acesteia poate conduce la propagarea consecințelor crizei în următorii ani.

Cuvinte-cheie: *criza economică, probleme financiare*

1. Introducere

La începutul anul 2022 Guvernul Republicii Moldova a prognozat pentru anul curent o creștere a Produsului Intern Brut (PIB) în termeni reali față de anul 2021 de 4,5%, iar în termeni nominali se aștepta PIB-ul să atingă volumul de 255,7 miliarde lei. Iar Banca Mondială a publicat ridicarea PIB-ului de 3,9% în 2022 și 4,4% în 2023. [16]

În mai 2022 situația economică și din țară a impus revizuirea prognozelor. Astfel, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare a redus prognoza de creștere a PIB-ului Republicii Moldova pentru 2022 de la 2% la 1%, în timp ce Ministerul Economiei și Fondul Monetar

Internațional au preconizat o creștere a PIB-ului în 2022 cu doar 0,3%, iar Banca Mondială a prezis chiar o scădere de 0,4%. [2]

În august 2022 Ziarul de Gardă a prezentat următoarele: „Fondul Monetar Internațional (FMI) prognozează pentru anul 2022 o stagnare a PIB-ului real al R. Moldova.” [10]

Pesimismul economic al experților din instituțiile menționate se poate confirma prin unele date statistice.

Astfel, unul din rapoarte Biroului Național de Statistică relatează: „În ianuarie-iulie 2022, comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent, producția industrială (serie brută) a fost mai mică cu 1,4%. Micșorarea producției în ianuarie-iulie 2022 față de perioada similară a anului precedent a fost generată de descreșterea producției în industria prelucrătoare (-0,4%) și la producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat (-7,0%). Totodată, s-a înregistrat creștere în industria extractivă (+2,8%).” [1]

La fel BNS raportează despre evoluția comerțului extern al Republicii Moldova: „Decalajul considerabil dintre exporturile și importurile de mărfuri a determinat acumularea, în ianuarie-iulie 2022, a unui deficit al balanței comerciale în valoare de 2482,1 milioane dolari SUA, sau cu 226,2 milioane dolari SUA (+10,0%) mai mult, comparativ cu cel înregistrat în aceeași perioadă din anul 2021.” [5]

Anumite schimbări au fost constatate de BNS și în comerțul intern: „În ianuarie-iulie 2022 cifra de afaceri din comerțul cu ridicata (cu excepția comerțului cu autovehicule și motociclete) în prețuri curente s-a majorat cu 48,4% față de perioada corespunzătoare din anul 2021. În ianuarie-iulie 2022 cifra de afaceri din comerțul cu amănuntul (cu excepția comerțului cu autovehicule și motociclete) s-a micșorat cu 0,1% (în prețuri comparabile) față de ianuarie-iulie 2021.” [4]

Referitor la investițiile în active imobilizate, BNS de informează că în ianuarie-iunie 2022 acestea au fost efectuate în valoare de 11,8 miliarde lei, reducându-se cu 7,7% față de perioada respectivă a anului 2021. [13]

În afară de cele expuse, este de menționat, că economia Republicii Moldova în anul 2020 a fost afectată de criza pandemică. Consecințele se manifestă până în prezent. În anul 2021 s-a declanșat criza energetică internațională, care a condus la scumpirea produselor petroliere, gazului și a energiei electrice. În februarie 2022 a început războiul dintre Rusia și Ucraina, care a afectat economia Republicii Moldova prin influența negativă asupra funcționării lanțurilor logistice, reducerea importanței a importului de produse din Ucraina, generarea fluxurilor mari de refugiați ș.a. De asemenea, poate fi menționată influența negativă a condițiilor climaterice din anul curent asupra agriculturii.

Cele relatate permit de a face concluzia despre începutul crizei economice post-pandemice, care în mod inevitabil a cauzat anumite probleme financiare, care vor fi analizate în continuare.

2. Problemele monetare și valutare ale crizei economice actuale

Problema financiară primară din Republica Moldova este rata înaltă a inflației (Figura 1).

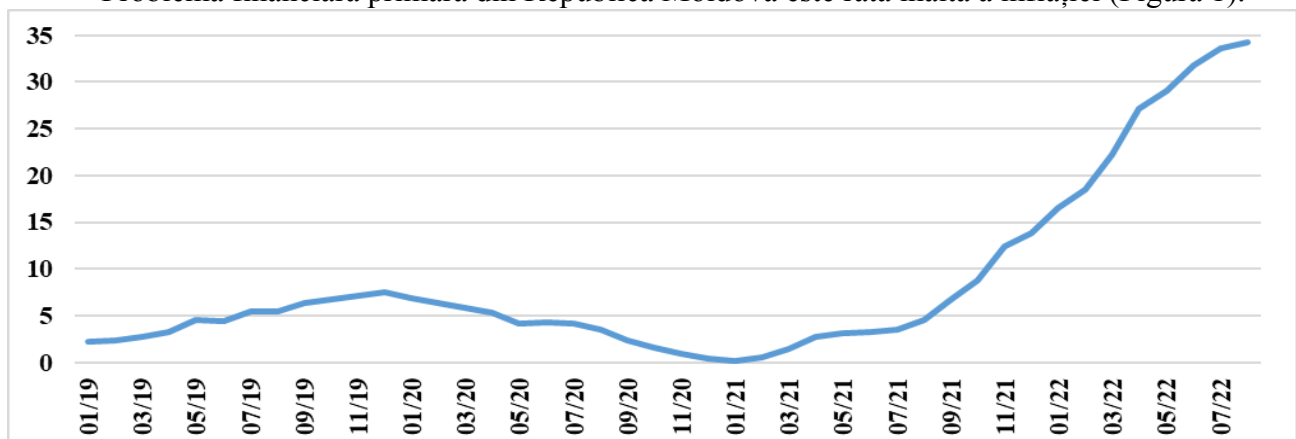


Figura 1. Dinamica ratei anuale a inflației în Republica Moldova

Sursa: [19]

Astfel, rata anuală a inflației a crescut de la 0,2% în ianuarie 2021 până la 34,3% în august 2022. Republica Moldova nu a cunoscut astfel de rate a inflației din anul 1999, când indicatorul dat a constituit 43,7%.

În iunie 2022 experți invocau următorii factori ai acestui fenomen [7]:

- Importul mărfurilor cu solicitare înaltă pe piața internă, care s-au scumpit în perioada de analiză în țările de origine. Acest factor mai ales se referă la resursele energetice, care s-au scumpit esențial pe piața internațională;
- În Republica Moldova se menține o structură specifică de consum;
- Războiul din Ucraina a accelerat creșterea de prețuri, iar Republica Moldova depinde cel mai mult de piața ucraineană și rusă, comparativ cu toate statele din regiune;
- În perioada menționată în Republica Moldova a fost ridicate unele tarife reglementate, care nu au fost ajustate pe criteriile politice de multă vreme.

Recent expertul Alexandr Muravschi a publicat prognoza, că inflația în anul 2022 poate avea o creștere de până la 40-45%, invocând drept factor principal ridicarea rapidă a prețurilor interne la gaz. De asemenea expertul nominalizat a atras atenția că în anul 2022 în Republica Moldova nu a avut loc tradiționala scădere sezonieră a inflației din cauza reducerii obișnuite a prețurilor la legume și fructe. [9]

În scopul diminuării tendințelor inflaționiste Banca Națională a Moldovei (BNM) a întreprins un șir de măsuri. Rata de bază aplicată la principalele operațiuni de politică monetară pe termen scurt a fost ridicată treptat de la 8,5% la 13.01.2022 până la 21,50% la 13.09.2022. [20]

De asemenea, a fost luată decizia de majorare treptată în perioada august-octombrie 2022 a normei rezervelor obligatorii la mijloacele atrase: în lei moldovenești – până la 40,0% din baza de calcul; în valută liber convertibilă – până la 45,0%. [8]

În mod inevitabil, această decizie a provocat ridicarea ratelor dobânzilor la depozitele și creditele bancare (Figura 2).

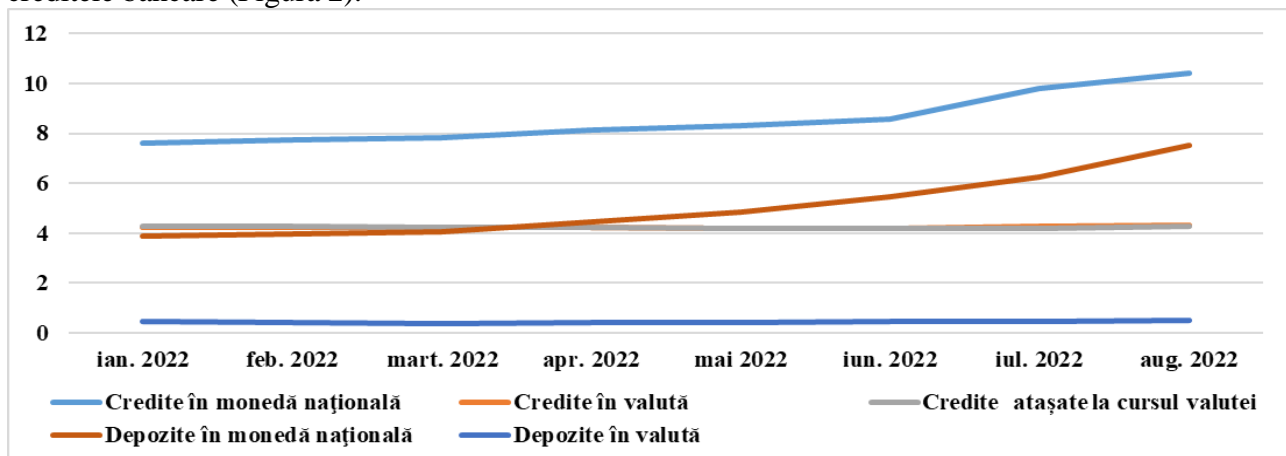


Figura 2. Dinamica ratelor dobânzilor la depozitele și creditele bancare în Republica Moldova
Sursa: [22]

În anul 2022 au crescut esențial ratele dobânzilor la depozitele atrase în monedă națională de la 3,9% în ianuarie 2022 până la 7,5% în august 2022. La fel, au sporit ratele dobânzilor la creditele în monedă națională, respectiv, de la 7,6% până la 10,4%.

Criza actuală a provocat mișcări importante pe piața valutară (Figura 3).

În perioada 01.01.2022-30.09.2022 Leul moldovenesc s-a depreciat cu 10,2% față de Dolarul SUA, ceea ce într-o anumită măsură este un factor suplimentar de inflație, deoarece contribuie la scumpirea mărfurilor importate în valuta respectivă.

În același timp, Leul moldovenesc s-a întărit cu 5,5% față de Euro.

Într-o anumită măsură aceasta a afectat interesele persoanelor, care primesc remitențe, deoarece în volumul lor total Euro deține ponderea 78%.

În același timp, volumul remitențelor în Republica Moldova în primele 8 luni ale anului 2022 a constituit 1,13 miliarde Dolari SUA, fiind în creștere cu 6,4% față de perioada respectivă a anului precedent. [15]

3. Problemele actuale ale finanțelor publice din Republica Moldova

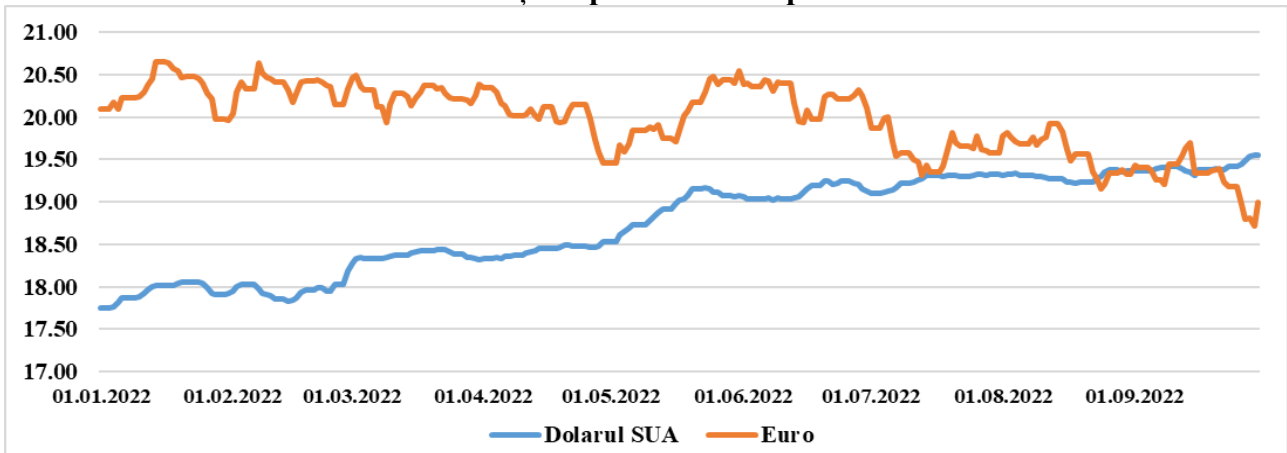


Figura 3. Dinamica ratei de schimb a Leului moldovenesc față de Dolarul SUA și Euro

Sursa: [21]

Criza economică actuală a creat dificultăți serioase pentru funcționarea sistemului de finanțe publice în Republica Moldova, care s-au manifestat, în primul rând, prin creșterea importantă a deficitului Bugetului de Stat (Fifura 4).

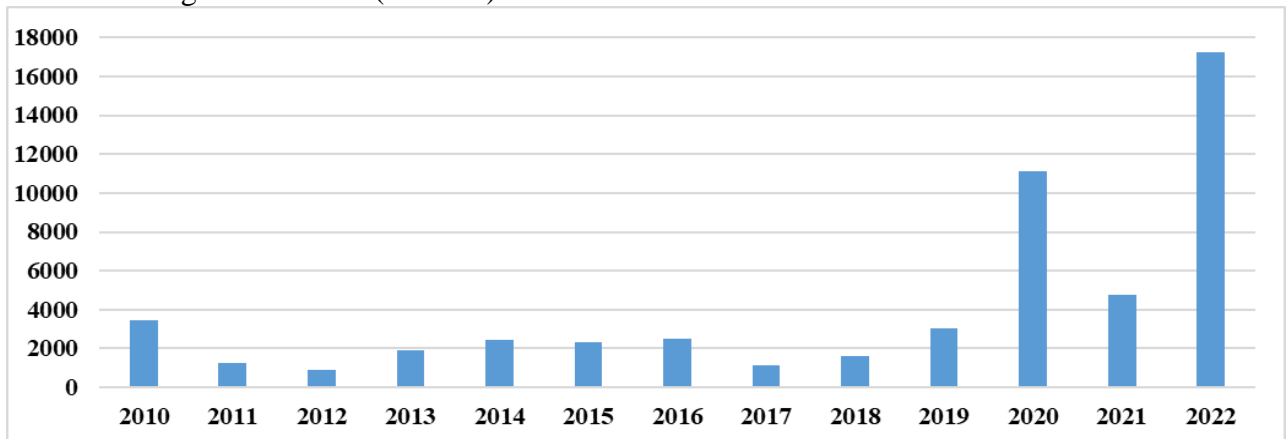


Figura 4. Dinamica deficitului Bugetului de Stat al Republicii Moldova (milioane lei)

Sursa: [3], [12], [17]

În anul 2020 deficitul Bugetului de Stat a crescut de 2,7 ori, atingând nivelul de 11134,9 milioane lei. În anul următor acest indicator a scăzut cu 57,5% până la 4733,1 milioane lei. Pentru anul 2022 este prevazut deficitul Bugetului de Stat de 17245,0 milioane lei, ceea ce înseamnă un spor de 2,6 ori.

În timpul crizei pandemice din anul 2020 deficitul Bugetului Public Național (BPN) a constituit 10619,8 milioane lei, sporind de 2,5 ori față de anul precedent. După aceasta în anul 2021 deficitul BPN s-a redus cu 56,3% până la nivelul de 4640,5 milioane lei.

Conform datelor Ministerului Finanțelor, executarea BPN în prima jumătate a anului 2022 s-a încheiat cu un deficit de 3,4 miliarde lei, sau 1,25% din PIB, în condițiile în care ținta de deficit bugetar pentru anul 2022 a fost stabilită de 7,23% din PIB. [11]

Problemele în sistemul finanțelor publice au contribuit la creșterea datoriei de stat a Republicii Moldova (Figura 5).

În anul 2022 a continuat tendința de mărire a datoriei de stat, care a luat ritmuri accelerate în anul 2020 în timpul crizei pandemice. Astfel, în anul 2020 sporul a constituit 29,2%, iar în anul 2021 – 14,6%. La situația din 30.06.2022 suma totală a datoriei de stat a fost de 78892,4 milioane lei, sporul de la începutul anului fiind 1139,7 milioane lei sau 1,5%. Iar la finele lunii august 2022 datoria de stat a atins nivelul 85 miliarde lei [14], ceea ce constituie circa 35% din PIB-ul prognozat.

Cercetătorul Marina Soloviova de la Expert-Grup are următoarea opinie: “Conform prognozei FMI din luna mai curent, către sfârșitul anului 2022 datoria totală a sectorului public va constitui 38% relativ la PIB, iar către sfârșitul anului 2023 – 41% (deci datoria externă a sectorului public va rămâne în continuare mult sub limita de 55%, chiar și luând în considerație toate împrumuturile externe anunțate).” [23]

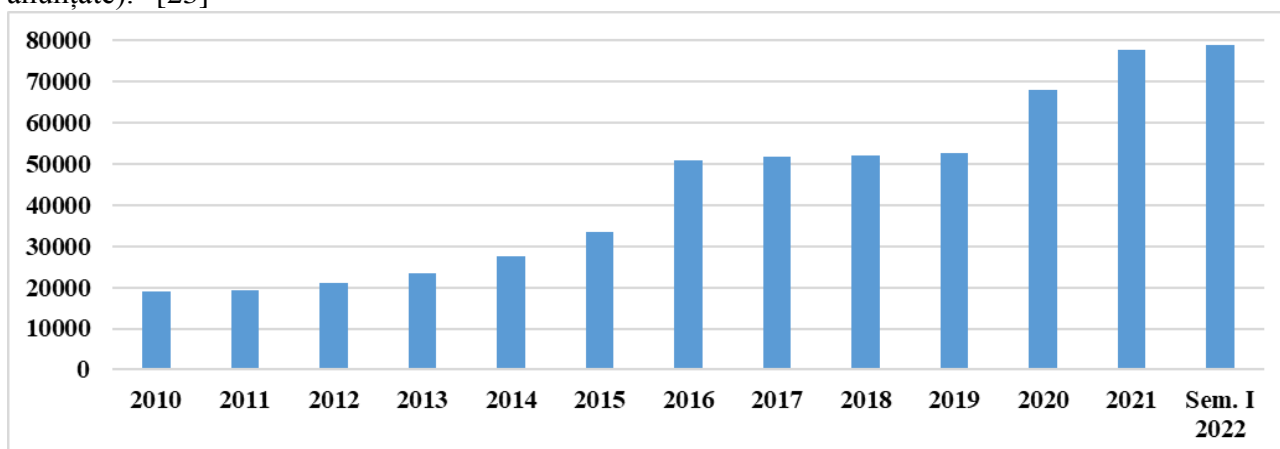


Figura 5. Dinamica datoriei de stat a Republicii Moldova (milioane lei)

Sursa: [18]

Transformări importante au avut loc în structura datoriei de stat, datorată dinamicii diferite a componentelor de bază.

În anul 2020 datoria externă a Republicii Moldova a crescut cu 31,6%, iar în anul 2021 – cu 15,3%, atingând nivelul de 44471,3 milioane lei.

În primele opt luni ale anului 2022 Republica Moldova a primit finanțare în forma granturilor și împrumuturilor externe în sumă de circa 10,9 miliarde lei, ceea ce este de aproape două ori mai mare decât în aceeași perioadă din 2021. Din această sumă granturilor de la diverse state și organisme internaționale a constituit 2,27 miliarde lei, de aproape 7,5 ori mai mult decât în perioada respectivă a anului 2021. Volumul împrumuturilor externe a însumat 8,6 miliarde lei, fiind de 2,5 ori mai mult decât în aceeași perioadă din 2021. [14]

Argumentul principal pentru atragerea împrumuturilor externe sunt ratele dobânzilor mai joase față de nivelul de pe piața financiară internă. Astfel, rata medie implicită a dobânzii la datoria publică externă a constituit în ultimii ani 1,2-1,6%. [23]

Datoria internă a Republicii Moldova a sporit în anul 2020 cu 26,2%, iar în anul 2021 – cu 13,8%, însumând 33281,4 milioane lei.

La situația din 31 august 2022, datoria de stat internă a constituit 32662,0 milioane lei, fiind în scădere cu 619,3 milioane lei față începutul anului 2022. Această micșorare se datorează reducerii emisiunii valorilor mobiliare de stat (VMS) cu 735,6 milioane lei la valoarea nominală. [6]

În acest context, este remarcabilă creștere importantă a ratelor dobânzilor la VMS. Pentru 8 luni ale anului 2022 rata medie a dobânzii la VMS plasate pe piața primară a constituit 15,8%, fiind mai mare cu 10,7 p.p. comparativ cu perioada analogică a anului 2021.

4. Concluzii

Studiul efectuat demonstrează, în primul rând, existența situației de criză economică creată prin efectul compus a trei grupuri de factori (suportarea consecințelor crizei pandemice, expunerea influenței crizei energetice globale și impactul regional al războiului dintre Rusia și Ucraina). De asemenea, trebuie menționat fondalul negativ al climatului de afaceri din țară. Cataclismul economic în mod inevitabil a condus la apariția unui complex de probleme financiare, astfel încât se poate vorbi deja despre o criză financiară post-pandemică din Republica Moldova. Cea mai gravă formă de manifestare a acesteia este creșterea accelerată a nivelului inflației, care are drept consecință creșterea ratelor dobânzilor pe piața financiară. De asemenea, situația financiară a Republicii Moldova se complică prin instabilitatea manifestată pe piața valutară. În domeniul finanțelor publice a apărut o discrepanță enormă dintre necesitatea de a mări anumite categorii de cheltuieli bugetare și capacitatea statului de a mobiliza venituri. De aici a apărut problema unui deficit bugetar enorm, care necesită

acoperire urgentă. Această problemă este soluționată prin lărgirea împrumuturilor de stat atât pe piața internă, cât și cea externă. La momentul de față autoritățile centrale acordă preferință tot mai mare celei din urmă. Ca efect, are loc creșterea rapidă a datoriei de stat. O problemă suplimentară este întreprinderea măsurilor anticriză de către autoritățile centrale doar în măsura agravării problemelor în unele sectoare ale economiei. În opinia noastră, la momentul de față este necesară elaborarea și implementarea la nivelul administrației de stat a unei strategii anticriză pentru atenuarea consecințelor cataclismului economic și financiar actual.

Referințe:

1. *Activitatea industriei în ianuarie-iulie 2022* [online]. 19.08.2022. [accesat 22.09.2022]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7542>
2. *BERD a redus prognoza de creștere a PIB-ului Moldovei în 2022 de la 2% la 1%* [online]. 11.05.2022. [accesat 14.09.2022]. Disponibil la <https://www.infotag.md/economics-ro/299251/>
3. *Buget* [online], [accesat 22.09.2022]. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/buget/bugetul-public-na%C8%9Bional/bugetul-de-stat>
4. *Cifra de afaceri în comerț și servicii în ianuarie-iulie 2022* [online]. 20.09.2022. [accesat 29.09.2022]. disponibil la <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7545>
5. *Comerțul internațional cu mărfuri al Republicii Moldova în luna iulie și în ianuarie-iulie 2022* [online]. 15.09.2022. [accesat la 22.09.2022]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7538>
6. *Datoria de stat internă august 2022* [online]. 01.09.2022. [accesat 12.09.2022]. Disponibil: <https://www.mf.gov.md/ro/content/datoria-de-stat-intern%C4%83-august-2022>
7. *De ce în Republica Moldova prețurile cresc mai rapid comparativ cu alte țări?* [online]. 27.06.2022. [accesat la 14.09.2022]. Disponibil: <https://www.mold-street.com/?go=news&n=14281>
8. *Decizia de politică monetară, 04.08.2022* [online]. 27.06.2022. [accesat la 12.09.2022]. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/decizia-de-politica-monetara-04082022>,
9. *Experți: Inflația anuală în Moldova poate ajunge la 40-45% în 2022* [online]. 29.08.2022. [accesat la 29.09.2022]. Disponibil: <https://stiri.md/article/economic/experti-inflatia-anuala-in-moldova-poate-ajunge-la-40-45-in-2022>
10. *FMI prognozează pentru anul 2022 o stagnare a PIB-ului real al R. Moldova* [online]. 14.09.2022. [accesat la 14.09.2022]. Disponibil: <https://www.zdg.md/stiri/fmi-prognozeaza-pentru-anul-2022-o-stagnare-a-pib-ului-real-al-r-moldova/>
11. *Guvernul a aprobat raportul semianual privind executarea Bugetului Public Național și a componentelor acestuia pe anul 2022* [online]. [accesat la 24.09.2022]. 23.09.2022. Disponibil: <https://gov.md/ro/content/guvernul-aprobat-raportul-semianual-privind-executarea-bugetului-public-national-si>
12. *HÎNCU, Rodica; LITOCENCO, Ana. Analysis of state securities as an instrument for financing the budget deficit of the Republic of Moldova* [online]. In: *International Scientific Conference “30 years of economic reforms in the Republic of Moldova: economic progress via innovation and competitiveness”, September 24-25, 2021, Chisinau, p. 428-439*, [accesat 24.09.2022]. Disponibil: DOI: <https://doi.org/10.53486/9789975155663.54>
13. *Investiții în active imobilizate în ianuarie-iunie 2022* [online]. 29.08.2022. [accesat la 14.09.2022]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7522>
14. *În luna august, Moldova a primit peste 6 miliarde lei sub formă de granturi și credite externe* [online]. 27.09.2022. [accesat la 29.09.2022]. Disponibil: <https://www.mold-street.com/?go=news&n=14741>
15. *JICOL, Cristina. Volumul remitențelor în Moldova au crescut cu 6,4% în primele 8 luni ale anului 2022*. 21.09.2022. [accesat la 25.09.2022]. Disponibil: <https://www.yellowpages.md/volumul-remitentelor-in-moldova-au-crescut-cu-64-in-primele-8-luni-ale-anului-2022/>
16. *Prognoze pesimiste de la Banca Mondială. Creșterea economică a Moldovei va fi mai mică în 2022*. 13.01.2022. [online]. [accesat la 16.09.2022]. Disponibil: <https://www.mold-street.com/?go=news&n=13371>
17. *Rapoarte anuale* [online]. [accesat la 29.09.2022]. Disponibil: <https://www.mf.gov.md/ro/trezorerie/rapoarte-privind-executarea-bugetului/rapoarte-anuale>
18. *Rapoarte privind datoria* [online]. [accesat la 01.10.2022]. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/categoria-documentului/rapoarte-privind-datoria>
19. *Rata anuală a inflației* [online]. [accesat la 22.09.2022]. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/rata-inflatiei-0>
20. *Ratele de dobândă la instrumentele de reglementare monetară ale BNM* [online]. [accesat la 01.10.2022]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dpmc/DPMC1.xhtml>
21. *Ratele de schimb (curs valutar)* [online]. [accesat la 01.10.2022]. Disponibil: <https://bnm.md/ro/content/ratele-de-schimb>
22. *Ratele medii ale dobânzilor aferente soldurilor creditelor și depozitelor*, [accesat la 01.10.2022]. Disponibil: <https://bnm.md/bdi/pages/reports/dpmc/DPMC10.xhtml>
23. *SOLOVIOVA, Marina. 5 mituri despre datoria externă*. 11.08.2022. [accesat la 16.09.2022]. Disponibil: <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/2383-infografic-5-mituri-despre-datoria-public%C4%83-extern%C4%83-a-republicii-moldova>